

PREDGOVOR GOSTUJUĆEGA UREDNIKA

U ovome broju *Filologije* objavljujemo radove sa znanstvenoga i stručnoga skupa *Budućnost hrvatske jezične politike* koji se je održao u Knjižnici HAZU 4. i 5. prosinca 2024. Taj je skup imao za svrhu raspravljati o ključnim vidovima skrbi za hrvatski jezik u skladu sa zadatcima koje je zacrtao *Zakon o hrvatskom jeziku* (2024.), i time pomoći novoimenovanomu Vijeću za hrvatski jezik u pripremi *Nacionalnoga plana hrvatske jezične politike*. Lijepa je okolnost da su u radu skupa sudjelovali novoimenovani predsjednik i četiri člana Vijeća za hrvatski jezik, od kojih samo jedan nije uspio poslati prilog za ovu publikaciju. U međuvremenu su se ti članovi pokazali i kao vrlo aktivni članovi Vijeća.

Skup je organiziran u suradnji Odbora za normu hrvatskoga standardnog jezika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Matice hrvatske i Konzorcija HR-CLARIN europske istraživačke infrastrukture CLARIN ERIC.

Na početku su skup pozdravili u ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti potpredsjednik Akademije akademik Davor Miličić, u ime Matice hrvatske potpredsjednica Matice akademikinja Dubravka Oraić Tolić, u ime Razreda za filološke znanosti HAZU akademik Ranko Matasović, a u ime Konzorcija HR-CLARIN, koordinator CLARIN ERIC-a za Republiku Hrvatsku prof. dr. sc. Marko Tadić, tada upravo imenovani predsjednik Vijeća za hrvatski jezik. Ovdje objavljujemo pozdravne govore akademika Davora Miličića i akademikinke Dubravke Oraić Tolić.

Uvodne govore održali su Božidar Petrač kao predstavnik Matice hrvatske, koji je dao sliku dvostoljetne borbe za hrvatski jezik, sve do donošenja Zakona o hrvatskom jeziku, te iznesao misli o daljim zadatcima na kojima bi trebalo sustavno raditi, zatim Ivan Rogić Nehajev koji je ocrtao sociološki pogled na hrvatsku jezičnu situaciju, pa Davor Velnić koji je obogatio skup živim pogledom na hrvatski jezik iz književne perspektive, a dopisom se pridružio iz daljine i Drago Štambuk koji je »hrvatskim jezičnim punktacijama« potkrijepio svoj projekt Zlatne formule hrvatskoga jezika ča-kaj-što, koji je Ministarstvo kulture 2019. potvrdilo kao nematerijalno kulturno dobro, a koji se svake godine očituje svehrvatskom jezično-pjesničkom smotrom *Croatia rediviva ča-kaj-što* u Selcima na Braču.

Tematski je uvod u skup iznesao Mislav Ježić izlažući definicije temeljnih pojmova, iznoseći filološko obrazloženje posebnosti hrvatskoga jezika, uvodeći razlikovanje između jezične mijene i razvoja kao teorijski preduvjet za skrb o razvoju jezika, razmatrajući odnos između suvremenoga jezika i književnojezičnoga nasljeđa te između standardnoga hrvatskoga jezika i narječja, i najavljujući teme skupa o skrbi za hrvatski jezik u zemlji i u svijetu.

U prvome se skupu priloga o različitim vidovima standardizacije hrvatskoga jezika nalaze: 1) sustavna i znalačka rasprava Nataše Bašić o vukovskoj restandardizaciji hrvatskoga jezika u odnosu na standardizaciju Zagrebačke filološke škole; 2) vrlo obavijestan prinos Artura Bagdasarova o tome tko je sve do sada bio subjekt a tko objekt jezične politike u Hrvatskoj i koji zadatci stoje pred nositeljima jezične politike; 3) rad Marija Grčevića o nedostatnome opsegu uključenosti rječnika hrvatske književnosti XIX. stoljeća u hrvatske rječnike u XXI. stoljeću i 4) rad Ljubice Josić o zastupljenosti i obilježenosti knjiških leksema i leksika jezika književnosti u suvremenim jednojezičnim hrvatskim rječnicima; 5) tu je i razmatranje Matea Žagara o tome da bi bilo poželjno u Nacionalnome planu hrvatske jezične politike dati poticaja planiranju i usklađivanju leksikografskih projekata na građi hrvatske književnosti iz ranonovovjekovnoga i drugih povijesnih razdoblja, uz moguće oživljavanje projekta starohrvatskoga rječnika do Marulića, s naglaskom na tome da se ti projekti trebaju ostvarivati (i) u digitaliziranome obliku; 6) s područja pismenosti na područje ortoepije vodi rad Blaženke Martinović o suvremenoj naglasnoj normi hrvatskoga jezika, u kojem se raspravlja o odnosu između visinskoga i udarnoga naglasnog sustava i o varijetetima izgovora (klasični, visoki, neutralni, niski) u hrvatskoj jezičnoj zajednici; 7) a o digitalizaciji i o jezičnim tehnologijama i njihovoj ključnoj ulozi za budućnost hrvatskoga jezika piše Marko Tadić; on upire pogled u ovisnost budućnosti hrvatskoga, kao i drugih jezika, o razvijanju jezičnih tehnologija za nj, uspoređuje stanje razvoja jezičnih tehnologija za hrvatski 2011. i 2021., daje pregled jezičnih resursa (korpusi, rječnici), alata i usluga, tumači mjesto novih velikih jezičnih modela (VJM), koji mogu biti višejezični ili jednojezični, unutar umjetne inteligencije (UI), a za budućnost hrvatskoga jezika bitno je da u njima hrvatski bude prisutan i da se jasno razlikuje kao poseban jezik da bi obavijesti o njem bile pouzdane i korisne govornicima i učenicima hrvatskoga koji to od njih očekuju.

U drugome skupu prinosa o poučavanju hrvatskoga u svijetu, poučavanju narječja i o poučavanju stranih radnika u Hrvatskoj nalaze se prinosi: 1) rad Vlatke Štimac Ljubas o skrbi o hrvatskome jeziku u svijetu među

strancima i potomcima hrvatskih iseljenika, i osobito o potpori radu lektorata za hrvatski jezik u svijetu; 2) prikaz Danice Lešek o položaju kajkavskih idioma u nastavi hrvatskoga jezika, gdje analizira čitanke za osnovne škole i promišlja kako da se u obrazovanju očuva, pored ovladavanja standardnim jezikom, zavičajnost i kajkavski izričaj, kao i drugi narječni izričaji u drugim hrvatskim krajevima; i 3) rad Tomislava Stojanova o jezičnoj integraciji stranih radnika u Hrvatskoj, gdje procjenjuje izazov da se strani radnici integriraju, a to znači i jezično, u hrvatsko društvo u okviru održivoga scenarija demografske revitalizacije Hrvatske te predlaže nov model integracije, osmišljen prema razmjerno uspješnome njemačkom modelu; članku prilaže i obrazac upitnika za strane radnike u programu *Welcome to Croatia*, kojim se skupljaju statistički podatci koji trebaju pomoći budućoj jezičnoj pouci i integracijskoj politici u Hrvatskoj.

U trećem skupu članaka o nekim vidovima standardizacije, zakonske regulacije ili proučavanja srodnih jezika objavljuju se: 1) prikaz Novice Vujovića o učincima Novosadskoga dogovora iz 1954. koji je izazvao usporavanje razvoja crnogorske filologije, o kašnjenju u osnivanju za nju potrebnih institucija, o okolnostima koje su potom ipak dopustile da se govori o imenu i identitetu crnogorskoga jezika, ali i o protivljenjima koja, čak i nakon osamostaljenja Crne Gore 2006., proizlaze što iz neznanja što iz izvanznanstvenih razloga, a bit će vrlo prepoznatljiva hrvatskim čitaocima; 2) rad Martine Grčević u kojem prikazuje okolnosti donošenja *Zakona o državnom jeziku* u Slovačkoj i trideset godina njegova djelovanja kao stabilizacijskoga čimbenika u slovačkoj jezičnoj praksi, kako u školstvu, tako i u medijima, navođenju imena mjesta i gradova, potrošačkoj zaštiti ili oglašivanju, pa iako je izazivao i polemike, osobito sa zagovornicima mađarske manjine, zacrtao je i putove rješavanja mogućih sporova; članku je priložen i prijevod slovačkoga *Zakona o državnom jeziku*; i 3) raspravu Igora Ivaškovića o izradi Slovenskoga lingvističkoga atlasa u kojem se tijekom izrade sve više kajkavskih govora iz Republike Hrvatske uvrštava u slovenski jezik, pri čem se kriteriji koji se predstavljaju kao genetskolingvistički primjenjuju znanstveno neprimjereno kao da su etnički ili nacionalni pa se takvom neprikladnom metodologijom neprekinutost jezičnoga dijasistema sociolingvistički interpretira kao pripadnost etničkoj ili nacionalnoj zajednici; takvo presezanje šteti znanstvenosti, a prijeti i političkim konfliktom te ga treba napustiti, a razvijati korektnu suradnju s hrvatskim kolegama dijalektolozima.

Već ovaj kratak pregled sadržaja priloga sa skupa, koji se objavljuju o ovome broju *Filologije*, pokazuje s koliko će se pitanja i izazova morati susretati buduća hrvatska jezična politika i jezikoslovlje kao znanost, a

nadamo se da ti prilozi ukazuju, na osnovi stečenih iskustava u Hrvatskoj, ali i susjednim zemljama, budu li se ona dobro razumjela i budu li se izvlačili pravi zaključci iz njih, kako se mogu naći ili kako se još trebaju tražiti odgovori i rješenja za njih. Nadamo se da će ovi prinosi biti zanimljivi jezikoslovcima i drugim zainteresiranim čitateljima i da će ih obogatiti, a da će Vijeću za hrvatski jezik još stići biti od pomoći pri promišljanju i pripremi prijedloga *Nacionalnoga plana hrvatske jezične politike*.

Akademik Mislav Ježić
Predsjednik Organizacijskoga odbora
znanstveno-stručne konferencije *Budućnost hrvatske jezične politike*
Predsjednik Odbora za normu hrvatskoga standardnog jezika
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti